

Новий фізико-хімічний механізм мутагенної дії 5-бромурацилу

О.О. Броварець^{1,2*}, Д.М. Говорун²

¹ Київський національний університет імені Тараса Шевченка
просп. Акад. Глушкова, 2, корп. 5, Київ, 03187, Україна

² Інститут молекулярної біології і генетики НАН України
вул. Акад. Заболотного, 150, Київ, 03143, Україна

Резюме. Уперше запропоновано й обґрунтовано універсальний молекулярний механізм мутагенної дії $^5\text{BrUra}$, який зводиться до кінетичного і ґрунтується на тому, що бар'єр реакції $^5\text{BrUra}\cdot\text{Gua} \rightarrow ^5\text{BrUra}\cdot\text{Gua}^*$ істотно менший (2,17 ккал/моль), ніж аналогічна величина для реакції $\text{Thy}\cdot\text{Gua} \rightarrow \text{Thy}\cdot\text{Gua}^*$, яка спричиняє спонтанні транзиції.

Ключові слова: 5-бромурацил, спонтанні транзиції, помилки включення, помилки реплікації, мутагенний механізм, міжмолекулярні водневі зв'язки, аналіз топології електронної густини, DFT.

Вступ. 5-бромурацил ($^5\text{BrUra}$), модифікований тимін, — класичний мутаген, мутагенна дія якого відома понад півстоліття (див., наприклад, [1-4] і наведену там бібліографію), починаючи з 1956-го року [5]. Численними дослідженнями експериментально доведено, що $^5\text{BrUra}$ доволі інтенсивно викликає точкові мутації, зокрема транзиції включення і реплікації [6], у бактеріофагів [7-11], бактерій [5, 12] і деяких вищих організмів [2-4]. У більшості випадків це транзиції гуанін-цитозин ($\text{Gua}\cdot\text{Cyt}$) → аденін-тимін ($\text{Ade}\cdot\text{Thy}$) [1-3], проте зафіксовано й непоодинокі відхилення від цієї закономірності [1]. Зазвичай $^5\text{BrUra}$ включається у ДНК випадковим чином у невеликих кількостях [1], проте в спеціально поставлених дослідках [1, 2] він може практично повністю заміщувати Thy . Учені наголошують [11], що мутагенез під дією $^5\text{BrUra}$ відбувається як результат його включення в ДНК, проте лише останнього недостатньо для того, аби викликати перше.

Попри тривалу і наполегливу роботу із з'ясування фізико-хімічних механізмів мутагенної дії $^5\text{BrUra}$ [12-16], до кінця вони так і не встановлені. Так, зокрема, нині відсутні універсальні уявлення, які б з єдиних фізико-хімічних позицій дозволяли кількісно пояснювати як походження помилок включення, так і помилок реплікації. Значного успіху в цьому напрямі досягнуто в роботі [16], де показано, що в мікрооточенні молекул води у $^5\text{BrUra}$ домінує мутагенна таутомерна форма, а у Thy — канонічна. Це дає змогу пояснити походження помилок включення, але не реплікації через її суттєво гідрофобний характер [17].

Автори цієї роботи пропонують і обґрунтовують кінетичний фізико-хімічний механізм мутагенної дії $^5\text{BrUra}$, який зводиться до того, що бар'єр переходу зміщеної пари $^5\text{BrUra}\cdot\text{Gua}$ у пару за участі рідкісного таутомера (позначено зірочкою), квазіізоморфну Вотсон-Кріківським, $^5\text{BrUra}\cdot\text{Gua}^*$ помітно менший, ніж аналогічна величина для переходу $\text{Thy}\cdot\text{Gua} \rightarrow \text{Thy}\cdot\text{Gua}^*$ [18]. Цей механізм, на наше переконання, може цілком претендувати на універсальну складову як помилок включення, так і помилок реплікації.

* Corresponding author.

Tel.: +38068-8148504

E-mail address: brovarets@list.ru

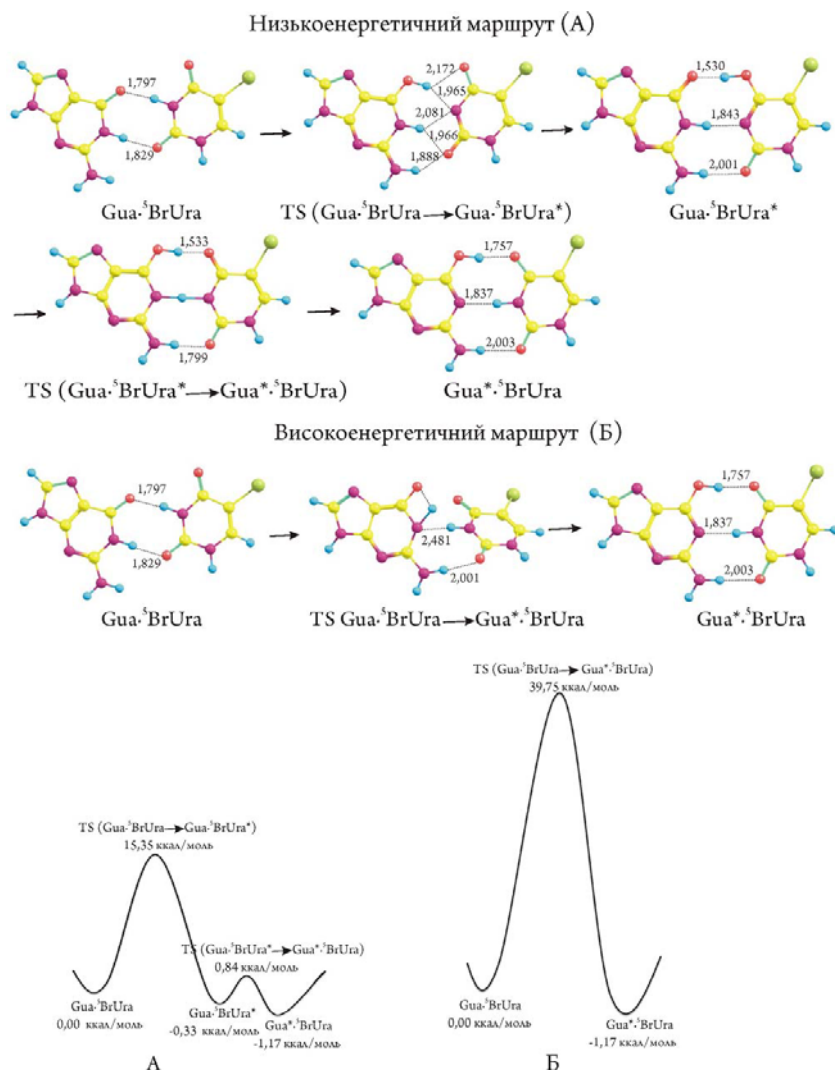

Рис. 1. Фізико-хімічний механізм перетворення зміщеної пари Gua^5BrUra у пару за участі рідкісного таутомера $\text{Gua}^{*5}\text{BrUra}$. Пунктиром позначено Н-зв'язки за даними електронно-топологічного аналізу. Знизу рисунка подано відповідні потенціальні криві в термінах енергії Гіббса за нормальних умов. Квантово-хімічний розрахунок на рівні теорії $\text{MP2}/6\text{-}311++\text{G}(2\text{df},\text{pd})//\text{B3LYP}/6\text{-}311++\text{G}(\text{d},\text{p})$.

Об'єкт, предмет і методи дослідження. Об'єкт дослідження — $^5\text{BrUra}$, предмет — фізико-хімічний механізм його мутагенної активності. Застосовані нами квантово-хімічні методи дослідження детально описано в нашій попередній роботі [18].

Результати та їхнє обговорення. Аналіз здобутих результатів, представлених у табл. 1 та на рис. 1, дає змогу зробити низку біологічно важливих висновків, основними з-поміж яких є такі.

1. Електронна енергія взаємодії у зміщеній парі $^5\text{BrUra}\cdot\text{Gua}$ (16,69 ккал/моль) практично не відрізняється від такої в аналогічній парі $\text{Thy}\cdot\text{Gua}$ (16,72 ккал/моль [18]). Так само можна охарактеризувати сумарну енергію пари класичних Н-зв'язків (11,90 і 11,43 ккал/моль

[18] відповідно), які їх стабілізують. Це означає, що ці пари утворюються з практично однаковою імовірністю, а несуттєві енергетичні відмінності між ними не в змозі пояснити мутагенну дію $^5\text{BrUra}$. Те саме можна сказати про аналогічні характеристики пар $^5\text{BrUra}\cdot\text{Gua}^*$ і $^5\text{BrUra}^*\cdot\text{Gua}$ та $\text{Thy}\cdot\text{Gua}^*$ і $\text{Thy}^*\cdot\text{Gua}$ відповідно й енергетичні бар'єри їхнього взаємного перетворення.

2. У рамках моделі, що розглядається [18], мутагенна дія $^5\text{BrUra}$ пояснюється нижчим на 2,17 ккал/моль бар'єром перетворення пар $^5\text{BrUra}\cdot\text{Gua} \rightarrow ^5\text{BrUra}^*\cdot\text{Gua} \rightarrow ^5\text{BrUra}\cdot\text{Gua}^*$ у порівнянні з перетворення пар $\text{Thy}\cdot\text{Gua} \rightarrow \text{Thy}^*\cdot\text{Gua} \rightarrow \text{Thy}\cdot\text{Gua}^*$. Оцінка відповідної сталої швидкості реакції, що досліджується, у класичному наближенні вказує, що в першому

Електронно-топологічні, геометричні, спектрально-коливальні й енергетичні характеристики міжмолекулярних водневих зв'язків у досліджених парах основ ДНК за участі Gua, ⁵BrUra та їхніх мутагенних таутомерів і перехідних станах їхнього взаємного перетворення

Комплекси	H-зв'язок AH...B	ρ , ат.од	$\Delta\rho$, ат.од	100· ε	$d_{A..B}$, Å	$d_{H..B}$, Å	$\angle AH..B$, град.	Δd_{AH} , Å	$-\Delta\nu$, см ⁻¹	E_{HB} , ккал/моль
Низькоенергетичний маршрут										
Gua- ⁵ BrUra	N3H...O6	0,035	0,114	2,98	2,836	1,797	172,4	0,026	482,8	6,94
	N1H...O2	0,033	0,114	4,41	2,856	1,829	175,7	0,015	265,2	4,95
TS (Gua- ⁵ BrUra → Gua* ⁵ BrUra*)	O6H...O4	0,016	0,054	131,30	3,172	2,172	137,3	0,033↓	562,1↓	2,6
	O6H...N3	0,028	0,076	1,06	2,965	1,965	156,8			4,93
	N1H...N3	0,022	0,074	22,70	3,115	2,081	143,6	0,020↓	327,3↓	2,44
	N1H...O2	0,026	0,085	9,69	3,000	1,966	147,9			3,15
	N2H...O2	0,027	0,108	1,10	2,907	1,888	150,9	0,012	200,2	4,18
Gua* ⁵ BrUra*	O4H...O6	0,068	0,149	1,87	2,561	1,530	173,0	0,061	1109,3	10,79
	N1H...N3	0,039	0,099	6,40	2,876	1,843	171,2	0,021	390,6	6,18
	N2H...O2	0,022	0,078	5,61	3,019	2,001	173,3	0,009	164,4	3,68
TS (Gua* ⁵ BrUra* → Gua* ⁵ BrUra)	O6H...N4	0,068	0,078	2,18	2,550	1,533	175,0	–	–	–
	N2H...O2	0,035	0,120	5,13	2,822	1,799	175,6	–	–	–
Gua* ⁵ BrUra	O6H...O4	0,038	0,123	2,55	2,743	1,757	171,8	0,018	359,5	5,90
	N3H...N1	0,041	0,090	6,14	2,887	1,837	176,2	0,038	705,3	8,51
	N2H...O2	0,022	0,079	5,69	3,016	2,003	177,3	0,007	125,1	3,05
Високоенергетичний маршрут										
Gua- ⁵ BrUra	N3H...O6	0,035	0,114	2,98	2,836	1,797	172,4	0,026	482,8	6,94
	N1H...O2	0,033	0,114	4,41	2,856	1,829	175,7	0,015	265,2	4,95
TS (Gua- ⁵ BrUra → Gua* ⁵ BrUra)	N3H...N2	0,009	0,005	15,69	3,498	2,481	154,4	0,004	107,5	2,71
	N2H...O2	0,021	0,005	2,41	3,016	2,001	164,4	0,008	133,7	3,19
Gua* ⁵ BrUra	O6H...O4	0,038	0,005	2,55	2,743	1,757	171,8	0,018	359,5	5,90
	N3H...N1	0,041	0,005	6,14	2,887	1,837	176,2	0,038	705,3	8,51
	N2H...O2	0,022	0,005	5,69	3,016	2,003	177,3	0,007	125,1	3,05

Примітки: ρ і $\Delta\rho$ – значення електронної густини і лапласіану електронної густини в критичній точці відповідно; ε – еліптичність; E_{HB} – енергія H-зв'язку; $d_{A..B}$, $d_{H..B}$ – відстань між атомами A і B та H і B відповідно, які беруть участь у H-зв'язку; $\angle AH..B$ – кут H-зв'язування; $-\Delta\nu$ – зсув частоти валентного коливання $\nu(AH)$ при втягуванні групи AH у H-зв'язок, розрахований за методом Йогансена [19]; Δd_{AH} – подовження хімічного зв'язку AH при утворенні H-зв'язку AH...B; TS – перехідний стан перетворення пар; енергію біфуркативних H-зв'язків розраховували, беручи до уваги їхнє співвідношення, обчислене за формулою [20].

випадку вона зростає у ~39 разів за нормальних умов у порівнянні з другим випадком, що відповідає спонтанним мутаціям.

Класичний підхід є адекватним, оскільки уявна частота $\nu_i = 144,7i$ см⁻¹ і при цьому фактор Вігнера відрізняється від 1 лише на 0,02 %. Зниження бар'єру реакції логічно пов'язати із добре відомою властивістю ⁵BrUra краще від-

щеплювати протон із положення N3, ніж Thy [14].

3. Запропонований кінетичний механізм мутагенної дії ⁵BrUra + Gua → ⁵BrUra·Gua → ⁵BrUra·Gua* є універсальною складовою як у процесі виникнення помилок включення, так і при утворенні помилок реплікації, причому в першому випадку він працює у парі з тауто-

мерним механізмом ${}^5\text{BrUra}^* + \text{Gua} \rightarrow {}^5\text{BrUra}^* \cdot \text{Gua} \rightarrow {}^5\text{BrUra} \cdot \text{Gua}^*$ [16]. На жаль, нині недостатньо відповідних числових даних, щоб підрахувати їхні парціальні внески: залишається сподіватися, що вони з'являться в найближчому майбутньому.

4. Розглянутий нами механізм мутагенної дії ${}^5\text{BrUra}$ є доволі спрощеним, оскільки він не враховує стекінгових взаємодій. Саме вони, зокрема, можуть відповідати за кластеризацію транзицій [9], їхню залежність від сиквенсу [1, 2] та високу частоту зустрічальності піримідинових блоків у ДНК, збагаченої ${}^5\text{BrUra}$

[21, 22]. Спроба вирішення цих нагальних питань входить у наші найближчі плани.

Висновки. Уперше запропоновано й обґрунтовано універсальний молекулярний механізм мутагенної дії ${}^5\text{BrUra}$, який зводиться до кінетичного і ґрунтується на тому, що бар'єр реакції ${}^5\text{BrUra} \cdot \text{Gua} \rightarrow {}^5\text{BrUra}^* \cdot \text{Gua}^*$ істотно менший (на 2,17 ккал/моль), ніж аналогічна величина для реакції $\text{Thy} \cdot \text{Gua} \rightarrow \text{Thy}^* \cdot \text{Gua}^*$, яка спричиняє спонтанні транзиції.

Надійшла в редакцію 03.12.2009 р.

The new physicochemical mechanism of the mutagenic action of 5-bromouracil

О.О. Brovarets^{1,2}, D.M. Hovorun²

¹ Taras Shevchenko National University of Kyiv
2 Glushkova Ave., Kyiv, 03187, Ukraine

² Institute of Molecular Biology and Genetics, NAS of Ukraine
150 Zabolotny Str., Kyiv, 03143, Ukraine

Summary. For the first time the universal molecular mechanism of ${}^5\text{BrUra}$ mutagenic action which lead to the kinetic and based on that fact that barrier of the reaction ${}^5\text{BrUra} \cdot \text{Gua} \rightarrow {}^5\text{BrUra}^* \cdot \text{Gua}^*$ is substantially smaller, than analogous one for reaction $\text{Thy} \cdot \text{Gua} \rightarrow \text{Thy}^* \cdot \text{Gua}^*$ which induces spontaneous transition.

Keywords: 5-bromouracil, spontaneous transitions, incorporation mistakes, replication mistakes, mutagenic mechanism, intermolecular hydrogen bonds, analysis of the electron density topology, DFT.

Перелік літератури

1. Ауэрбах Ш. Проблемы мутагенеза. — Москва: Мир, 1978. — 463 с.
2. Антонов А.С., Белозерский А.Н. Влияние некоторых аналогов пуриновых и пиримидиновых оснований на процесс синтеза белка. В кн.: Нуклеиновые кислоты. Труды Второй конференции по нуклеиновым кислотам. — Москва: Медицина, 1966. — С. 78-86.
3. Тарасов В.А. Молекулярные механизмы репарации и мутагенеза. — Москва: Наука, 1982. — 228 с.
4. Дубинин Н.П. Общая генетика. — Москва: Наука, 1986. — 560 с.
5. Rudner R. Mutation as an error in base pairing. I. The mutagenicity of base analogues and their incorporation into the DNA of Salmonella typhimurium // Z. Vererb. Lehre. — 1961. — Vol. 92. — P. 336-360.
6. Chemical mutagens: principles and methods for their detection. Ed. Hollaender A. — New York, London: Plenum Press, 1973.
7. Litman R., Pardee A.B. Production of bacteriophage mutants by disturbance of deoxyribonucleic acid metabolism // Nature. — 1956. — Vol. 178. — P. 529-531.
8. Benzer S., Freese E. Induction of specific mutations with 5-bromouracil // Proc. Natl. Acad. Sci. USA. — 1958. — Vol. 44. — P. 112-119.
9. Freese E. The specific mutagenic effect of base analogues on phage T4 // J. Mol. Biol. — 1959. — Vol. 1. — P. 87-105.
10. Strelzoff E. DNA synthesis and induced mutations in the presence of 5-bromouracil. II. Induction of mutations // Z. Vererb. Lehre. — 1962. — Vol. 93. — P. 301-318.
11. Litman R., Pardee A.B. The induction of mutants of bacteriophage T2 by 5-bromouracil. III. Nutritional and structural evidence regarding mutagenic action // Biochim. Biophys. Acta. — 1960. — Vol. 42. — P. 117-130.
12. Hu X., Li H., Ding J., Han S. Mutagenic mechanism of the A-T to G-C transition induced by 5-bromouracil: an ab initio study // Biochemistry. — 2004. — Vol. 43, No. 21. — P. 6361-6369.
13. Hanus M., Kabelá M., Nachtigallová D., Hobza P. Mutagenic properties of 5-halogenuracils: correlated quantum chemical ab initio study // Biochemistry. — 2005. — Vol. 44, No. 5. — P. 1701-1707.
14. Orozco M., Hernandez B., Luque F.J. Tautomerism of 1-methyl derivatives of uracil, thymine, 5-bromouracil. Is tautomerism the basis for the mutagenicity of 5-bromouridine? // J. Phys. Chem. B. — 1998. — Vol. 102. — P. 5228-5233.
15. Kurita N., Danilov V. I., Anisimov V. M., Hovorun D., Nakatsu T., Dedachi K. Mechanisms of mutagenic action of 5BrU: quantum mechanical study // J. Mol. Struct. Dyn. — 2007. — Vol. 24. — P. 665. (Book of abstracts, Albany 2007: The Conversation 15, 19-23 June 2007).
16. Danilov V.I., van Mourik T., Kurita N., Wakabayashi H., Tsukamoto T., Hovorun D.M. On the mechanism of the mutagenic action of 5-bromouracil: a DFT study of uracil and 5-bromouracil in a water cluster // J. Phys. Chem. A. — 2009. — Vol. 113, No. 11. — P. 2233-2235.
17. Kornberg A., Baker T.A. DNA Replication (ed. 3). — New York: W.H. Freeman and company, 1991.
18. Броварець О.О., Говорун Д.М. Фізико-хімічний механізм перетворення зміщених пар основ ДНК

Gua·Thy і Ade·Cyt у пари за участі мутагенних таутомерів Gua*·Thy і Ade·Cyt* // *Ukrainica Bioorganica Acta*. — 2009. — Т. 7, № 2. — С. 12-18.

19. *Iogansen A.V.* Direct proportionality on the hydrogen bonding energy and the intensification of the stretching $\nu(\text{XH})$ vibration in infrared spectra // *Spectrochim. Acta. Part A*. — 1999. — Vol. 55. — P. 1585-1612.

20. *Espinosa E., Molins E., Lecomte C.* Hydrogen bond strengths revealed by topological analyses of experi-

mentally observed electron densities // *Chem. Phys. Lett.* — 1998. — Vol. 285. — P. 170-173.

21. *Burton K.* Sequences of nucleotides in deoxyribonucleic acid containing 5-bromouracil // *Biochim. Biophys. Acta*. — 1962. — Vol. 55. — P. 412.

22. *Rudner R., Shapiro H., Chargaff E.* Distribution of 5-bromouracil among the pyrimidine clusters of the deoxyribonucleotide acid of *E.coli* // *Nature*. — 1963. — Vol. 195. — P. 143-146.